

Статистика, учет и аудит, 3(86)2022. стр. 39 - 49
DOI: 10.51579/1563-2415.2022-3.05

МРНТИ 06.71.07
УДК 351:338.43

МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУДЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ДАМУЫҒА ӘСЕРІ

*Е.С.Байтиленова**, *А.Н. Наренова*, *М.Т. Кенжебаева*, *Э.Т. Кенжебаева*

М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті
E-mail: bay-70@mail.ru

Түйін. Ауыл шаруашылығын дамыту үшін агроөнеркәсіптік кешен басым болып табылады, өйткені оның табысты және тиімді дамуы үшін жеткілікті материалдық және еңбек ресурстары бар.

Мақалада инвестиция салу үшін осы саланың тартымсыздығы, еңбек өнімділігінің төмендігі, мемлекеттік қолдау тетіктерін әзірлеу қажеттілігі, инновациялық технологияларды кеңінен енгізу және т.б. мәселелер қамтылған. ҚР АӨК дамытудың жоғарыда аталған проблемаларын шешу жолдары негізделіп, дәлелденген.

Мақаланы жазу мақсаты – Қазақстандағы агроөнеркәсіптік кешенді дамыту мәселелерін анықтау және оларды шешу жолдарын негіздеу. Біз еліміздің АӨК дамытудың 2021-2025 жж. арналған ҚР АӨК дамытудың ұлттық жобасын орындау шеңберінде шешілуі қажет өзекті мәселелерін келтірдік.

Жүргізілген зерттеу мемлекеттің саясаты ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерді қолдауға бағытталған, бұл олардың кірістілігін арттыруға мүмкіндік береді және өндірілетін өнім көлемін дамытуға және арттыруға мүмкіндік береді деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Жамбыл облысының агроөнеркәсіптік кешенінің негізгі басым бағыттары: агроөнеркәсіптік кешенде шаруашылық жүргізудің шағын нысандарын дамыту және жетілдіру; өндірілетін өнімнің (жұмыстардың, көрсетілетін қызметтердің) өзіндік құнын төмендету мақсатында ресурстарды сақтау және тиімді пайдалану жөніндегі іс-шараларды әзірлеу және т. б.

Түйінді сөздер: мемлекеттік қолдау, бюджеттік бағдарлама, инвестиция тарту, инвестициялық жоба, АӨК қаржыландыру, жүзеге асыру.

Негізгі ережелер. Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік өндірісін дамыту басымдықтарының бірі азық-түлік қауіпсіздігі болып табылады. Мемлекет Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2016 жылғы 9 желтоқсандағы № 503 бұйрығымен бекітілген тұтынудың ғылыми негізделген физиологиялық нормасы шегінде халықты ауыл шаруашылығы өнімдерімен толыққанды қамтамасыз етуге

Cite this article as: *Y.S.Baitilenova, A.N.Narenova, M.T.Kenzhebayeva, E.T. Kenzhebayeva. The impact of government support on agricultural development. Statistics, accounting and audit. 2022, 3(86), 39-49. DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2022-3.05>*

үлкен көңіл бөледі. Бұл әсіресе коронавирустық пандемияға байланысты өзекті болды. Азық-түлік өнімдерінің бағасын реттеуді қоса алғанда, елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының тұрақтылығын қамтамасыз ету жөнінде тиісті шаралар қабылдануда.

Бүгінгі таңда республикада халықтың тамақ өнімдеріне қажеттілігі отандық тауар өндірушілермен 80% деңгейінде қамтамасыз етіледі.

Алайда, бұл салада таяу жылдары шешілуі қажет проблемалар өте көп. Елдің агроөнеркәсіптік кешенінде еңбек өнімділігі ең төмен. Бүгінде орта есеппен ауыл шаруашылығында жұмыс істейтін бір қызметкер 3,5 млн теңге немесе 8 мың АҚШ долларынан сәл артық өнім өндіреді. құрайды, ал экономикасы дамыған жекелеген елдерде АӨК-дегі Еңбек өнімділігі 90-100 мың АҚШ долларын құрайды.

Аграрлық мамандар әлемдік аграрлық нарықта үлкен сұранысқа ие жасымдық, зығыр, соя сияқты жоғары өнімді дақылдарды өсіру арқылы осы саладағы еңбек өнімділігін арттыруға болады деп санайды. Сондай-ақ, сарапшылар Қазақстанда органикалық өнім өсіруге мүмкіндік беретін табиғи ресурстардың (жер, су) үлкен әлеуеті бар деп санайды. Осының бәріне инновациялық агротехнологияларды енгізу арқылы қол жеткізуге болады.

Алайда, бұл ретте ауыл шаруашылығының топырақ-климаттық жағдайларға тәуелділігі сияқты ерекшеліктерін ескеру қажет, осы дақылдардың сорттары аудандастырылуы және Қазақстан жағдайларына бейімделуі және оларды өсіру үшін тиісті ауыл шаруашылығы техникасының паркі болуы тиіс. Қазақстанның АӨК дамуындағы негізгі проблемалар:

- әлсіз материалдық-техникалық базасы;
- табиғи және еңбек ресурстарын ұтымсыз пайдалану;
- ұсақ тауарлы емес шаруашылықтардың ірі тауарлы шаруашылықтарға әлсіз кооперациясы;
- ауыл шаруашылығы шикізатын төмен өңдеу;
- «егістен тұтынушыға дейін» делдалдардың көп саны;
- ғылыми зерттеулер нәтижелерін өндіріске әлсіз енгізу;
- инвестициялар тартудың экономикалық тетіктерінің жеткіліксіздігі,
- АӨК-ке мемлекеттік қолдау шаралары және т. б.

Кіріспе. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың "Халық бірлігі және жүйелі реформалар – елдің өркендеуінің берік негізі" атты халыққа Жолдауында «агроөнеркәсіптік кешеннің басты міндеті-елді негізгі азық-түлікпен толық қамтамасыз ету» делінген [1].

Тәуелсіздіктің 30 жылы ішінде республикада экономиканың аграрлық саласын дамыту мақсатында 10-нан астам бағдарламалық құжаттар, заңдар мен заңнамалық актілер әзірленіп, қабылданды. Қабылданған заңдар, бағдарламалар және басқа құжаттар ауылшаруашылық өнімдерін өндіру және қайта өңдеу қарқынына толық әсер етпеді, олар әлі де жоғары емес. Бұған ҚР АӨК дамытудың 2017-2020 жылдарға арналған бағдарламасында көзделген АӨК дамуының негізгі экономикалық көрсеткіштерінің орындалуы жөніндегі нақты деректер дәлел бола алады.

Бүгін ҚР АШМ АӨК дамытудың 2021-2025 жылдарға арналған жаңа ұлттық жобасын әзірледі және бекітті.

Ұлттық жобаның мақсаты аграрлық саладағы еңбек өнімділігін 2,5 есеге, қайта өңделген ауыл шаруашылығы өнімінің экспортын 2 есеге ұлғайту, ішкі нарықты отандық өндіріс есебінен азық – түлік тауарларымен 80% деңгейінде толықтыру, 1 млн-нан астам ауыл тұрғындарын тұрақты кірістермен қамтамасыз ету болып табылады.

Аталған жобаны жүзеге асыруға мемлекеттік бюджеттен 5 трлн теңге бөлу жоспарланған.

Зерттеу әдісі. Зерттелетін мәселелерді ашу үшін біз жинақталған материалды талдау және синтездеу, логикалық ойлау, жүйелеу және жалпылаудың дәстүрлі әдісін қолдандық. Осы мақаланы жазу үшін Қазақстан Республикасының Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігі Ұлттық статистика бюросының ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру жөніндегі статистикалық деректері де пайдаланылды.

Талқылаулар мен нәтижелер. Қазақстандағы агроөнеркәсіптік өндірістің тұрақты дамуының негізгі міндеттерінің бірі оның қаржылық қамтамасыз етілуі болып табылады. Аграрлық секторды дамытудың стратегиялық маңызы мен ерекшеліктері аймақтық деңгейде инвестициялаудың арнайы тәсілдерін әзірлеуді талап ететіндігі анық. Саланың экономикалық дамуын мемлекеттік реттеудің маңызды бағыттарының бірі АӨК тұрақты дамуына ықпал ететін, аймақтық техникалық және технологиялық базаны жаңарту мәселелерін шешудің, ауыл шаруашылығындағы негізгі қорлардың тозу дәрежесін қысқартудың негізгі факторларының бірі ретінде инвестиция көлемі болып табылады. Пайда болу, бөлу және пайдалану жөніндегі қатынастардың жиынтығы болып табылатын ауыл шаруашылық кәсіпорындарының қаржы құралдарының айналымының ерекшеліктері аграрлық сектор үшін негізгі қаржыландыру көздерін іздестіруді алдын-ала белгілейді. Соңғы 3 жылға агроөнеркәсіптік кешеннің қаржы ресурстарының құрылымы мен құрамына талдау жүргізіліп, ауыл шаруашылығы өндірісінің шығыстары мен табысы арасындағы байланыс көрсетілді.

Қазіргі таңда Қазақстан өңірлері бойынша ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының саны (орман және балық шаруашылықтарын есепке алмағанда) 17669 құрады.

Ауыл шаруашылығы өнімін өндіруде зор әлеуетке және орасан зор ауыл шаруашылығы алқаптарына ие бола отырып, Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы өндірісінің кәсіпорын құрудан бастап өнім экспортына дейінгі барлық кезеңдерінде аграршыларға жан-жақты қолдау көрсетеді. Осылайша, кәсіпорынды құру кезеңінде мемлекет бірқатар басқа салықтардан босатыла отырып, салық ставкаларын төмендеті отырып, салық салудың әртүрлі нысандарын енгізді. Мемлекет жергілікті атқарушы органдар деңгейінде жер учаскелерін беруге жәрдем көрсетеді.

Көктемгі егіс жұмыстарын жүргізу кезінде мемлекет жанар-жағармай материалдарын төмендетілген бағамен ұсынады, элиталық тұқым материалын сатып алуға жәрдем көрсетеді, 50%-ға дейін органо-минералдық тыңайтқыштарды сатып алу субсидияланады, егістікті зиянкестерден қорғау үшін заттарды пайдалану субсидияланады.

Ауыл шаруашылығы өнімдерін сақтау, қайта өңдеу және жөнелту жөніндегі өндірістерді құру ынталандырылады. Мал өсіру, ет пен сүтті қайта өңдеу, өсімдік шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу, жүнді қайта өңдеу жөніндегі кәсіпорындарды құруға жұмсалған шығындардың 20-50% - ын мемлекет ынталандырады.

Ауыл шаруашылығы өндірісінің рентабельділігін қамтамасыз ету мақсатында, сондай-ақ қайта өңдеушілерді шикізатпен қамтамасыз ету үшін мемлекет қайта өңдеу кәсіпорындарының аграрлық сектор өнімін белгіленген бағалар бойынша сатып алуын субсидиялайды.

Өткен жылы Жамбыл облысының ауыл шаруашылық саласында 29,5 миллиард теңге тартылып, 2019 жылмен салыстырғанда өсім 113 пайызды құрады. 18 жоба іске асырылды, олардың бесеуі мал шаруашылығын дамытуға, алтауы – өнімді қайта

өңдеуге, төртеуі – интенсивті бақтар құруға, үшеуі – құс шаруашылығына қатысты болды.

Кесте 1 - Қазақстан өңірлері бойынша ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының саны (орман және балық шаруашылықтарын есепке алмағанда)
2021 жыл, сәуір

Аймақ	Кәсіпорындар саны
Ақмола облысы	1999
Ақтөбе облысы	592
Алматы облысы	2122
Атырау облысы	142
Батыс Қазақстан облысы	629
Жамбыл облысы	908
Қарағанды облысы	757
Қостанай облысы	928
Қызылорда облысы	529
Маңғыстау облысы	167
Павлодар облысы	574
Солтүстік Қазақстан облысы	1346
Түркістан облысы	3695
Шығыс Қазақстан облысы	1241
Нұр-Сұлтан қ.	554
Алматы қ.	814
Шымкент қ.	672
Барлығы:	17 669

Ескерту: Kazdata.kz [2]

Айталық, ауыл тұрғындарының табысын арттыру бойынша пилоттық жобасы іске асырылып жатқан Меркі ауданының Сұрат ауылдық округіндегі «Қарақат» жеке кәсіпкерлігі ет консервілерін өндіру цехын ашты. Жоба құны – 9,5 миллион теңге. Бүгінге дейін мұнда 10 мың банкі ет консервілері шығарылған. Қордай ауданында «ЕСО СНИКЕН» ЖШС 27,5 миллион теңгелік бес шағын құс фермасын салды. Олармен 45 тәулік ішінде 15 тонна ет өндірілген.

Өткен жылдың қараша айында сэндвич-панельдерден құрастырылған алғашқы модуль іске қосылды. Маңызды жобалардың қатарында – «Жамбыл ет» ЖШС-нің ангус тұқымды 1000 бас ірі қара малын, «Агрофирма Туркмен» ЖШС-нің Қалмақ тұқымды 1575 бас аналық ірі қара мал басын сатып алуы да бар.

Сондай-ақ, «Медет» шаруа қожалығының базасында бес мың бас ірі қара малға арналған бордақылау алаңы іске қосылды. «Көкжайлау» шаруа қожалығының 200 басқа арналған тауарлы-сүт фермасы жұмысын бастаса, «Еламан» шаруа қожалығы 500 бастан 5000 басқа дейін қой ұстайтын бордақылау алаңын салды. Жуалы ауданындағы «Бурное сүт компаниясы» ЖШС құны 31,5 миллион теңге болатын сүт-салқындату қондырғысын орнатып, кәсіпорынның өнімділігін арттырды. Жаңатаста «Байтұр-2050» ЖШС қуаттылығы тәулігіне екі тонна болатын шағын сүт өңдеу цехының құрылысын аяқтады. Байзақ ауданындағы «Қызыл Жұлдыз» шаруа қожалығы тәулігіне 15 тонна сүт өндіретін шағын сүт өңдеу цехын іске қосты. Өткен жылдың наурыз айында «Империя» ЖК-ның балмұздақ шығаратын зауыты да жұмысын бастады. Жоба құны – 800 миллион теңге.

2023 жылға дейін жалпы сомасы 213,5 миллиард теңге болатын 23 инвестициялық жобаны жүзеге асыру жоспарланған. Нәтижесінде 1037 тұрақты жұмыс орны құрылмақ. Мал шаруашылығы саласында 7,7 миллиард теңгенің алты жобасы, қайта өңдеу саласында – төрт жоба (140,3 миллиард), интенсивті бақтар бойынша үш жоба (10,9 миллиард), құс шаруашылығы бойынша – үш жоба (30 миллиард теңге) әзірленген.

Бұдан бөлек, ірі көкөніс қоймаларын құру бойынша төрт жоба (32,7 миллиард теңге), ылғал үнемдеу технологияларын енгізу бойынша үш жоба (920 миллион теңге) бар. «Аллель Агро» ЖШС-нің 13 құс фабрикасының құрылысы 90 пайызға аяқталған. Жылына сегіз мың тоннаға дейін құс етін өндіру жоспарлануда. «Әулие-Ата Феникс» ЖШС жыл соңына дейін 10 мың тонна құс етін өндірді, ал 2023 жылға қарай 12 мың тонна жобалық қуатқа шығуды көздеп отыр.

Жақын арада «GRAND FOODS PREMIUM» ЖШС жемістер мен көкөністерді қайта өңдеумен және консервілеумен айналыспақ.

«Qyzylza» ЖШС өткен жылдың қараша айында қуаттылығы жылына 150 мың тонна болатын қант зауытының құрылысын бастады. Жобаның құны – 85 миллиард теңге. Бұл бойынша 300 жұмыс орны құрылады деп күтілуде.

2023 жылы «Farm Frites Kazakhstan» ЖШС фри картобын өндіруді қолға алмақ. Зауыттың қуаттылығы – жылына 70 мың тонна мұздатылған фри картобы. «Матышев» ЖК көкөніс сақтау қоймасы мен консерві цехының құрылысын аяқтауға жақын.

Жоспарланған жобалардың қатарында ең маңыздыларының бірі ретінде «Элнур Адил Групп» ЖШС-нің ұн және макарон өндірісі, зауыт тәулігіне 120 тонна ұн және 22 тонна макарон өнімдерін шығарады. Бүгінде құрылыс жұмыстары 75 пайызға аяқталған.

Бұдан басқа ауылдық жерде бизнесті дамытудың маңызды тұсы – бос жерлердің болуы. Қазіргі таңда бос жердің болмауы салдарынан Байзақ ауданындағы «Қарағанды Агроинвест-Т» ЖШС-нің жеміс-жидектер мен көкөністерді, бақша дақылдарын қайта өңдейтін азық-түлік өнімдері мен жартылай фабрикаттар өндірісі бойынша жобасының кідіріп тұр. Жоба құны – 20,2 миллиард теңге. Жылына 103,7 миллион литр шырын, 25,9 мың тонна джем, 25,9 мың тонна кептірілген өнім шығару жоспарланған болатын.

«Goknur gida» ЖШС де бос жерге мұқтаж. Кәсіпорынның әзірге жеміс-жидек өнімдерін өсіруге арналған Меркі, Сарысу, Жуалы, Т.Рысқұлов аудандарында бар болғаны бес мың гектар жері бар. Бірақ бұл жеткіліксіз. Осыған байланысты инвесторлар өндіріске бар-жоғы 8,1 миллиард теңге салып отыр.

Сонымен қатар, негізгілердің қатарында қуаттылығы жылына 100 бірлік болатын әртүрлі ауылшаруашылық техникаларын шығару жобасы да бар. Оны «Тараз Агро МашТорг» ЖШС жүзеге асырады. Ол бойынша соқалар, айналмалы тырмалар, бақшаларға арналған платформалар шығарылмақ. Ал биыл кәсіпорын жаңбырлатқыш қондырғылар өндірісін игеруге ниетті. Цехтың жаңа ғимаратының құрылысы ағымдағы жылдың екінші тоқсанында басталады.

Өңірде ауыл шаруашылығында бәсекеге қабілетті өнім өндіру мен агроөнеркәсіп кешені жүйесін тиімді жүргізу бойынша ілгерінді жұмыстар атқарылып келеді. Бұл бағытта биылғы жылы агро саланы қолдауға 16,8 млрд. теңге қарастырылған.

Осының аясында бүгінгі күні облыстың аграршыларына 7,3 млрд. теңгеден астам мемлекеттік қолдау көрсетілді. Оның ішінде егін шаруашылығы саласы бойынша - 13 шаруашылыққа 70,3 млн. теңге, мал шаруашылығында - 2 440 шаруаға 4,4 млрд. теңге субсидия берілді.

Сонымен қатар, қайта өңдеу саласы бойынша 13 шаруашылыққа 119,1 млн. теңге төленсе, 152 агроқұрылымға 1,8 млрд. теңге инвестициялық субсидия төленді. Бұдан бөлек, кредит және лизинг бағыттары бойынша 2189 шаруаға 891,9 млн. теңгеге, басқа да бағыттар бойынша 1 шаруашылыққа 5,3 млн. теңгеге қолдау көрсетілді.

Кесте 2 - Жамбыл облысы ауыл шаруашылығының бюджеті

Көрсеткіштер атауы	Өлшем бірлігі	Есепті жыл	Ағымдағы жыл	Жоспарлы кезең		
		2020 ж.	2021ж.	2022ж.	2023ж.	2024ж.
АӨК субъектілерін мемлекеттік қолдау	мың. т	92955,0	40384,0	40 052,0	24292,0	8 460,0
Мемлекеттік қолдау шараларымен қамтылу гербицидтер көлемі	мың литр.	45,3	45,3	47,5	50,5	55,0
Өндірілетін ауыл шаруашылығы дақыл шығым. мен сапасын арттыруды мем. қолдау іс-шараларын аудандарда жүргізу	саны	11	11	11	11	11
Облыстың жалпы егіс көлемімен салыстырғандағы ауыл шаруашылығы дақылдарын өндіру кезінде арзандатылған гербицидтермен өңделген алқап көлемі	га	49614	49764	50500,0	55500,0	61000,0
Мемлекеттік қолдау шараларымен қамтылу гербицидтер көлемі	мың литр.	45,3	45,3	47,5	50,5	55,0

Ескерту: Жамбыл облысы әкімдігі ауыл шаруашылығы басқармасының 2020-2022 жылдарға арналған бюджеттік бағдарламасы [3].
<https://www.gov.kz/memleket/entities/zhambyl-auyl/documents/details/257344?lang=kk>

Агроөнеркәсіптік кешен ұйымдарын мемлекеттік қолдау жергілікті және республикалық бюджет арқылы жүзеге асырылады. 2-ші кестеде Жамбыл облысы ауыл шаруашылығының бюджеті келтірілген.

Бюджеттік бағдарламаның мақсаты: АӨК субъектілерінің кредиттік және лизингтік міндеттемелерін қайта құрылымдау, қайта қаржыландыру.

Бюджеттік бағдарламаның түпкілікті нәтижелері: Агроөнеркәсіптік кешен субъектілерін қаржылық сауықтыру бағыты шеңберінде кредиттік және лизингтік міндеттемелер бойынша пайыздық ставканы субсидиялау жолымен АӨК субъектілерін мемлекеттік қолдауды жүзеге асыру.

Бюджеттік бағдарламаның мақсаты: Егін ауқымын көбейту, экспортқа бағдарланған бәсекеге қабілетті дақылдардың өндірісін ұлғайту. Гербицидтердің экономикалық қолжетімділігін арттыру.

Бюджеттік бағдарламаның түпкілікті нәтижелері: Ауыл шаруашылығы басым дақылдарын 2022 жылы 740,0 мың. га, 2023 жылы 750,0 мың. га, 2024 жылы 760,0 мың. га алқапта өндірудің агротехникалық циклін қамтамасыз ету. Аталған бағдарламада

көрсетілген іс-шараларды орындау нәтижесінде өсімдік шаруашылығы өнімдерінің сапасы 10 пайызға жақсарып, өнімділік артады, ішкі нарықты қамтамасыз етуге қажетті ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру көлемі артады. Егістіктерді арамшөп басуын азайту мақсатында егістерді арамшөптен қорғау есебінен ауыл шаруашылығы дақылдарының шығымдылығын арттыру. Бюджеттік бағдарламаның іске асырылуы нәтижесінде арзандатылған гербицидтермен өңделетін алқап көлемі: 2022 ж.- 50,5 мың га, 2023 ж.-55,5 мың га, 2024 ж.- 61,0 мың га.

Бюджеттік бағдарламаның мақсаты: Жердің құнарлығын арттырып, ауыл шаруашылық дақылдарының түсімділігін ұлғайту.

Бюджеттік бағдарламаның түпкілікті нәтижелері: Өнімділікті арттыру және топырақтың құнарлығын сақтау мақсатында минералды тыңайтқыштар сатып алу шығындарының құнын арзандату. Бюджеттік бағдарламаның іске асырылуының нәтижесінде егіс көлемі минералды тыңайтқыштармен 2022 ж.-110,8 мың.га , 2023ж.-116,4 мың.га, 2024ж.-122,2 мың.га өңделеді.

Бюджеттік бағдарламаның мақсаты: Егін ауқымын көбейту, экспортқа бағдарланған бәсекеге қабілетті дақылдардың өндірісін ұлғайту. Гербицидтердің экономикалық қолжетімділігін арттыру.

Бюджеттік бағдарламаның түпкілікті нәтижелері: Ауыл шаруашылығы басым дақылдарын 2022 жылы 740,0 мың. га, 2023 жылы 750,0 мың. га, 2024 жылы 760,0 мың. га алқапта өндірудің агротехникалық циклін қамтамасыз ету. Аталған бағдарламада көрсетілген іс-шараларды орындау нәтижесінде өсімдік шаруашылығы өнімдерінің сапасы 10 пайызға жақсарып, өнімділік артады, ішкі нарықты қамтамасыз етуге қажетті ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру көлемі артады. Егістіктерді арамшөп басуын азайту мақсатында егістерді арамшөптен қорғау есебінен ауыл шаруашылығы дақылдарының шығымдылығын арттыру. Бюджеттік бағдарламаның іске асырылуы нәтижесінде арзандатылған гербицидтермен өңделетін алқап көлемі: 2022 ж.- 50,5 мың га, 2023 ж.-55,5 мың га, 2024 ж.- 61,0 мың га.

Қаржылық-бюджеттік қолдау-мемлекеттік қолдаудың маңызды түрі. Көріп отырғаныңыздай, Жамбыл облысында агроөнеркәсіптік кешенді қаржыландыру жыл сайын артып келеді. Бірақ қаржыландырудың қалыптасқан тетігі мемлекеттік қолдаудың қаржы қаражатын тиімді пайдалануды әрдайым қамтамасыз ете бермейді.

Халықты ауыл шаруашылығы өнімдерімен толық ассортиментте қамтамасыз ету үшін Қазақстан оны басқа елдерден әкеледі. Өнімнің жекелеген түрлері бойынша республика өзін-өзі өндіру есебінен 60% - ға ғана қамтамасыз етеді. Нарық сыйымдылығындағы импорт үлесі жеміс (70%), құс еті (57%), шұжық (44%), сүт өнімдері (40-50%), консервіленген жемістер мен көкөністер (85-95%) және т.б. бойынша беріледі [4].

Ауыл шаруашылығы инвестициялық тартымдылығы төмен экономика саласына жатады. Республика бойынша инвестициялардың жалпы көлемі 12,2 трлн теңгені құрады, оның ішінде ауыл шаруашылығына 0,5 трлн теңге немесе оның үлесі 4,6% - дан аспайды [5]. Экономиканың осы саласына инвестициялар тарту үшін тартымды инвестициялық жобаларды әзірлеу қажет. Ауыл шаруашылығына инвестициялар көзі лизинг және инвестициялық несиелену болуы мүмкін [6].

АӨК-де, атап айтқанда субсидиялау бағдарламасы шеңберінде толықтыру үшін мемлекеттік бюджеттен бөлінетін қаржы қаражатының деңгейі төмен күйінде қалып отыр. Республикада ауыл шаруашылығын мемлекеттік қолдау деңгейі жалпы өнім құнына 4,4% - ды құрайды, ал ДСҰ қағидалары бойынша Қазақстан үшін тікелей мемлекеттік қолдаудың шекті деңгейі 8,5% - ға белгіленген.

Бұл көрсеткіш басқа елдермен салыстырғанда жоғары емес. Мысалы, Ауыл шаруашылығын мемлекеттік қолдау мөлшері Беларусьтегі жалпы өнім құнына 11% – ды, ал Ресейде-5% - ды құрайды. Экономиканың аграрлық саласын субсидиялау қағидаларын қайта қарау талап етіледі. Көптеген ауыл кәсіпкерлері АӨК-ті қаржылай қолдаудың қазіргі тетіктері олардың сұранысы мен талаптарына жауап бермейді деп санайды, өйткені субсидиялаудың кейбір нысандары шағын және орта шаруашылықтарға қол жетімді емес.

Жалпы республика бойынша ғылыми зерттеулерге қаржыландыру көлемі 2020 жылы шамамен 90,0 млрд теңгені құрады, оның ішінде ауыл шаруашылығы ғылымына 12,3 млрд теңге бөлінді, бұл жалпы соманың 13,6% - ын құрайды. ҚР АШМ деректері бойынша, орындалған ғылыми жобалар нәтижелерінің тек 8% - ы ғана өндіріске енгізіледі. АӨК проблемаларын шешуге мүмкіндік беретін ғылыми жобалардың негізгі бөлігін мемлекет агробизнесінің белсенді қатысуынсыз қаржыландырады.

Демек, аграрлық салаға Технологияларды коммерцияландыру мен трансферттеу деңгейінің төмендігі. Жыл сайын ғылыми зерттеулермен 6000-нан астам шаруашылық қамтылады, бұл тіркелген АӨК субъектілерінің небәрі 3% - ын құрайды.

Бұл ретте отандық аграршылар тиімді технологияларды енгізуге зәру. Елдің агроөнеркәсіптік кешеніндегі жоғарыда аталған проблемаларды шешу азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, ауыл шаруашылығындағы еңбек өнімділігін арттыруға, ауыл кәсіпкерлерінің әлеуметтік-экономикалық өмір сүру жағдайларын жақсартуға мүмкіндік береді.

Қорытынды. Елдің АӨК-ін дамытудың тиімділігін инновациялық технологияларды өндіріске енгізу, мемлекеттік қолдау шараларының тетіктерін әзірлеу, атап айтқанда, осы саланы субсидиялау, салық салу, сақтандыру әдістерін өзгерту есебінен арттыруға болады.

Аграрлық өндіріске ғылыми жобалардың нәтижелерін енгізуді күшейту және т.б. сөзсіз, АӨК-тің барлық проблемаларын бірден шешу мүмкін емес, бірақ ғалым-аграршылар, Ауыл кәсіпкерлері жоғарыда аталған проблемаларды шешу бойынша пәрменді шаралар қабылдауы қажет.

Зерттеуге сүйене отырып, біз келесі қорытынды жасай аламыз. Қаржы-инвестициялық саясатты мынадай бағыттарда жүзеге асыру қажет:

- АӨК-дегі инвестициялық процесті реттейтін заңнаманы қабылдау;
- бюджеттік қаржыландыруды ұлғайту және қайтарымсыз және қайтарымды қаржыландыру нысанында жіберілетін республикалық және жергілікті бюджеттер қаражатының мақсатты және тиімді жұмсалуды мемлекеттік бақылау;
- мемлекеттің инвестициялық Ауыл шаруашылығы жобаларын қолдауға кепілдік беру практикасын кеңейту;
- салықтық әкімшілендіру тетігінің тиімділігін бақылауды күшейту, өйткені салық жүйесінің фискалды сипаттамасы мемлекеттік шығыстардың көлемімен тығыз байланысты.
- қаржыландыру жүйесі олардың нақты нығаяуына ықпал етуге және тиімділігін арттыруға, ауыл шаруашылығы өнімін шығару көлемін ұлғайтуға және оны өндіруге жұмсалатын шығындарды қысқартуға ынталандыру болып табылуға тиіс

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

- 1 Токаев К.К. Единство народа и системные реформы – прочная основа процветания страны. URL: <https://www.akorda.kz>
- 2 Kazdata.kz

3 Жамбыл облысы әкімдігі ауыл шаруашылығы басқармасының 2020-2022 жылдарға арналған бюджеттік бағдарламасы

4 Керимова У.К., Мадиев Г.Р., Дарибаева Э.Б., Турекулов С. Методические подходы к организации агрокластеров в Казахстане // Материалы международной научно-практической конференции, 13–14 июня 2019 г., ФГБОУ ВО Воронежский ГАУ. – 2019. – 214 с.

5 Инвестиционная и строительная деятельность в Республике Казахстан за 2016– 2020 гг. – Нур-Султан. – 2021. – 198 с.

6 Шкарупа Е.А. Особенности привлечения инвестиций в сельское хозяйство: современное состояние и тенденции развития // Вестник Волгоградского государственного университета. – Серия 3, Экономика. Экология – 2011. – № 2(19). URL: <http://www.volsu.ru>.

References

1 Tokayev K.K. The unity of the people and systemic reforms is a solid foundation for the prosperity of the country. URL: <https://www.akorda.kz>

2 Kazdata.kz

3 Zhambyl oblysy akimdigi auyl sharuashylygy baskarmasyn 2020-2022 zhyldarga arналған budget bagdarlamasy

4 Kerimova U.K., Madiev G.R., Daribaeva E.B., Turekulov S. Methodological approaches to the organization of agro-clusters in Kazakhstan // Materials of the International Scientific and practical conference, June 13-14, 2019, Voronezh State University, 2019– - 214 p.

5 Investment and construction activity in the Republic of Kazakhstan for 2016-2020 – Nur–Sultan. – 2021. – 198 p

6 Shkarupa E.A. Features of attracting investments in agriculture: current state and development trends // Bulletin of the Volgograd State University. – Series 3, Economics. Ecology – 2011. – № 2(19). URL: <http://www.volsu.ru>.

ВЛИЯНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ НА РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

*Е.С. Байтиленова**, *А.Н. Наренова*, *М.Т. Кенжебаева*, *Э.Т. Кенжебаева*

Таразский региональный университет им. М.Х.Дулати

Резюме. Для развития сельского хозяйства агропромышленный комплекс является приоритетным, т.к. обладает достаточным объемом материальных и трудовых ресурсов для успешного и эффективного его развития.

В статье освещены такие вопросы, как непривлекательность данной сферы для вложения инвестиций, низкая производительность труда, необходимость разработки механизмов государственной поддержки, широкое внедрение инновационных технологий и др. Обоснованы и аргументированы пути решения вышеперечисленных проблем развития АПК РК.

Цель написания статьи – выявить проблемы развития агропромышленного комплекса в Казахстане и обосновать пути их решения. Нами приведены актуальные проблемы развития АПК страны, которые необходимо решить в рамках выполнения Национального проекта развития АПК РК на 2021–2025 гг.

Проведенное исследование позволяет сделать вывод, что политика государства направлена на поддержку сельхозтоваропроизводителей, что позволит повысить их доходность, и даст возможность развиваться и наращивать объемы производимой продукции.

Основными приоритетными направлениями агропромышленного комплекса Жамбылской области являются: развитие и совершенствование малых форм хозяйствования в агропромышленном комплексе; разработка мероприятий по сохранению и эффективному использованию ресурсов с целью снижения себестоимости производимой продукции (работ, услуг) и др.

Ключевые слова: государственная поддержка, бюджетная программа, привлечение инвестиций, инвестиционный проект, финансирование АПК, реализация.

THE IMPACT OF GOVERNMENT SUPPORT ON AGRICULTURAL DEVELOPMENT

Y.S. Baitilenova, A.N.Narenova, M.T.Kenzhebayeva, E.T.Kenzhebayeva

M.Kh.Dulaty Taraz Regional University

Summary. *For the development of agriculture, the agro-industrial complex is a priority, because it has sufficient material and labor resources for its successful and effective development.*

The article highlights such issues as the unattractiveness of this area for investment, low labor productivity, the need to develop state support mechanisms, the widespread introduction of innovative technologies, etc. The ways of solving the above-mentioned problems of the development of the agro-industrial complex of the Republic of Kazakhstan are substantiated and reasoned.

The purpose of writing the article is to identify the problems of the development of the agro-industrial complex in Kazakhstan and to justify the ways to solve them. We present the actual problems of the development of the country's agro-industrial complex, which must be solved within the framework of the implementation of the National Project for the development of the Agro-industrial Complex of the Republic of Kazakhstan for 2021–2025.

The conducted research allows us to conclude that the state policy is aimed at supporting agricultural producers, which will increase their profitability, and will give an opportunity to develop and increase the volume of products produced.

The main priority directions of the agro-industrial complex of Zhambyl region are: development and improvement of small forms of management in the agro-industrial complex; development of measures for the conservation and efficient use of resources in order to reduce the cost of manufactured products (works, services), etc.

Key words: *state support, budget program, attraction of investments, investment project, financing of agro-industrial complex, implementation.*

Авторлар туралы ақпарат:

Байтиленова Ериқкуль Серікхановна - аға оқытушы, М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Төле Би көш., 40, Тараз, Қазақстан. Email: bay-70@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2838-2341>

Наренова Айман Нурмаганбетова - аға оқытушы, М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Төле Би көш., 40, Тараз, Қазақстан. Email: aiman1967@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0550-5986>

Кенжебаева Марина Төлеуовна – доцент, М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Төле Би көш., 40, Тараз, Қазақстан. Email: bay-70@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3078-3803>

Кенжебаева Эльмира Төлеуовна - аға оқытушы, М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Төле Би көш., 40, Тараз, Қазақстан. Email: bay-70@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3591-9714>

Сведения об авторах:

Байтиленова Ериккуль Серикхановна - ст.препод., Таразский региональный университет им. М.Х. Дулати, ул.Төле Би, 40, Тараз, Казахстан. Email: bay-70@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2838-2341>

Наренова Айман Нурмаганбетова - ст.препод., Таразский региональный университет им. М.Х. Дулати, ул.Төле Би, 40, Тараз, Казахстан. Email: aiman1967@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0550-5986>

Кенжебаева Марина Төлеуовна – доцент, Таразский региональный университет им. М.Х. Дулати, ул.Төле Би, 40, Тараз, Казахстан. Email: bay-70@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3078-3803>

Кенжебаева Эльмира Төлеуовна - ст.препод., Таразский региональный университет им. М.Х. Дулати, ул.Төле Би, 40, Тараз, Казахстан. Email: bay-70@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3591-9714>

Information about authors:

Baitilenova Y.S. - Senior Lecturer, M.Kh.Dulaty Taraz Regional University, Tole Bi street, 40, Taraz, Kazakhstan. Email: bay-70@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2838-2341>

Narenova A.N. - Senior Lecturer, M.Kh.Dulaty Taraz Regional University, Tole Bi street, 40, Taraz, Kazakhstan. Email: aiman1967@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0550-5986>

Kenzhebayeva M.T. - Senior Lecturer, docent, M.Kh.Dulaty Taraz Regional University, Tole Bi street, 40, Taraz, Kazakhstan. Email: bay-70@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3078-3803>

Kenzhebayeva E.T. - Senior Lecturer, M.Kh.Dulaty Taraz Regional University, Tole Bi street, 40, Taraz, Kazakhstan. Email: bay-70@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3591-9714>